

PROZODIA ŁACIŃSKA

nauka o iloczasiu (długości sylab)

Starożytna poezja łacińska jest oparta na **iloczasiu** (określonym następstwem sylab długich i krótkich), nie na rymie.

UWAGA!!! ROZPATRUJĄC NASTĘPSTWO W WERSIE DŁUGICH I KRÓTKICH SYLAB TRAKTUJEMY WERS JAKO NIEPRZERWANY CIĄG ZNAKÓW (podział na wyrazy, interpunkcja nie ma żadnego znaczenia).

Np.: Au/re/a/pri/ma/sa/taest/ae/tas/quae/vin/di/ce/nul/lo

1. Zgłoski długie:

a. Zgłoska jest **długa z natury** jeżeli zawiera **długą samogłoskę** (ā, ē, ō, ū, ī) lub **dyftong** (ae, oe, au, eu)

b. Zgłoska jest **długa z pozycji** jeżeli zawiera **samogłoskę krótką**, po której następuje **zbitka dwu** lub więcej **spółgłosek**, albo **spółgłoska podwójna** (x, z) np. *rēx, cŭm* ale *cŭmmatre*

2. Zgłoski krótkie:

a. Zgłoska jest **krótka** jeżeli zawiera **samogłoskę krótką** (ă, ě, ǒ, ŭ, ĭ), a po niej pojedynczą spółgłoskę.

b. **Samogłoska** stojąca w obrębie jednego wyrazu bezpośrednio **przed samogłoską jest zawsze krótka** *Np.: flēre* ale *flĕo*; *habēre* ale *habĕo*
VOCALIS ANTE VOCALEM CORRIPITUR

c. W wyrazach więcej niż jednosylabowych **samogłoska sylaby końcowej** stojąca przed pojedynczą spółgłoską inną niż **s jest krótka**. *Np.: ducĭt, animāl* ALE *ducĭtmilites* (p. 1b)

Podstawowe pojęcia:

1. **Mora** – podstawowa jednostka wersyfikacyjna – czas potrzebny do wymówienia zgłoski krótkiej (◡). Zgłoska długa ma 2 mory. Zamiast jednej zgłoski długiej mogą pojawić się 2 krótkie. ◡◡ = –

2. **Iktus** – przycisk, akcent (◡)

3. **Wers** – polega na określonym następstwie sylab długich i krótkich, akcentowanych i nieakcentowanych.

4. **Stopa (pes)** – najmniejszy możliwy powtarzalny układ rytmiczny. Kilka zgłosek połączonych *iktusem*. Ze stóp składają się wersy. W każdej stopie wyróżniamy część akcentowaną (gdzie pada *iktus*) zwaną **arsą**, i część bez akcentu zwaną **tezą**. ◡ ◡ ◡
arsa teza

5. **Cezura** – pauza wypadająca w środku stopy. W dłuższych wersach, których nie można recytować jednym ciągiem, pojawiają się pauzy

6. **Diereza** – pauza wypadająca na końcu stopy.

7. **Hiatus** (rozziew) – pojawia się, kiedy w wersie lub (rzadziej) pomiędzy wersami (koniec jednego, początek drugiego) wyraz kończący się na samogłoskę lub literę *m* poprzedzoną samogłoską spotyka się z wyrazem rozpoczynającym się od samogłoski lub litery *h*. Takie zestawienie Rzymianie odczuwali jako nieodpowiednie i starali się zlikwidować je za pomocą elizji lub aferezy. Powodowało to skrócenie wersu o jedną zgłoskę.

8. **Elizja** – wyrzutnia zgłoski końcowej pierwszego wyrazu w wersie, w którym wyraz kończący się na samogłoskę lub literę *m* poprzedzoną samogłoską spotyka się z wyrazem rozpoczynającym się od samogłoski lub litery *h*. *Np.: vero Aeneas* ⇒ *ver' Aeneas*; *Entelle heroum* ⇒ *Entell' heroum*; *navem Ulixis* ⇒ *nav' Ulixis*

9. **Afereza** – wyrzutnia początkowego *e* mająca miejsce w przypadku, gdy wyraz kończący się na samogłoskę lub literę *m* poprzedzoną samogłoską spotyka się ze słowem *es* lub *est*. Np.: *paratum est* ⇨ *paratum 'st*; *bene es* ⇨ *bene 's*

10. **Syndizeza** – polega na tym, że dwie samogłoski czyta się jak jedną samogłoskę lub dyftong. Występuje najczęściej w wyrazach zakończonych na *-eus* oraz w wyrazach *deinde*, *seorsum*, *proinde* (po 2 sylaby), *prout*, *quoad* (1 sylaba).

11. **Akatalektyczny wers** – posiadający wszystkie stopy pełne

12. **Katalektyczny wers** – posiadający niepełną ostatnią stopę (obcięta cała teza, lub jej część)

Wybrane rodzaje stóp:

1. trzymorowe
 - a. jamb $\cup \ /$
 - b. trochej $\ / \cup$
2. czteromorowe
 - a. anapest $\cup \cup \ /$
 - b. daktyl $\ / \cup \cup$
 - c. (spondej) $\ / \ -$

HEKSAMETR DAKTYLICZNY KATALEKTYCZNY

metrum sześciostopowe złożone z daktyli (6 daktyli), z niepełną ostatnią stopą

Heksametr daktyliczny wprowadził do poezji łacińskiej Ennius (III/II). Wzorował się on na heksametrze Homera i Hezjoda. Heksametr daktyliczny jest metrum stosowanym najczęściej w eposie bohaterskim (epopei).

podstawowy schemat heksametru daktylicznego katalektycznego

$\ / \cup \cup \ / \cup \cup \ / \cup \cup \ / \cup \cup \ / \cup \cup \ / \cup \cup$

W pierwszych 4 stopach daktyl mógł być zastąpiony spondejem. W stopie 5 zdarzało się to bardzo rzadko. Wers ze spondejem w 5 stopie nazywamy *versus spondiacus*.

$\ / \ - \ / \ - \ / \ - \ / \ - \ / \cup \cup \ / \cup \cup$

Najczęstsza pauza w heksametrze:

1. cezura po piątej półstopie (czyli po 2 i pół stopie) - *semiquinaria*

$\ / \cup \cup \ / \cup \cup \ / \cup \cup \ || \cup \cup \ / \cup \cup \ / \cup \cup \ / \cup \cup$

$\ / \ - \ / \ - \ / \ - \ || \ - \ / \cup \cup \ / \cup \cup$

Au-|re-|a|

$\ / \cup \cup$

pri-|ma| sa-|

$\ / \cup \cup$

ta (e)st| ae-|

$\ / \ || \ -$

tas|, quae|

$\ / \ -$

vin-|di-|ce|

$\ / \cup \cup$

nul-|lo

$\ / \cup \cup$

Poe-|na| me-|

$\ / \cup \cup$

tus-|qu(e) ab-|e-|

$\ / \cup \cup$

rant| nec|

$\ / \ || \ -$

ver-|ba| mi-|

$\ / \cup \cup$

nan-|ti-|a|

$\ / \cup \cup$

fix-|o

$\ / \cup \cup$

spondiacus:

Mar-|gi-|ne

$\ / \cup \cup$

ter-|ra-|

$\ / \ -$

rum| por-|

$\ / \ || \ -$

rex-|e-|rat

$\ / \cup \cup$

Am-|phi-|

$\ / \ -$

tri-|te

$\ / \cup \cup$

UWAGI:

1. Jeden schemat *heksametru* odpowiada jednemu jego wersowi, następny wers – następny schemat
2. Elizja (afereza) między wersami (końcowa sylaba ostatniego wyrazu z pierwszą rozpoczynającego kolejny wers) występuje niezwykle rzadko.